

ник, висловлювалися уже в давніх цивілізаціях. Власне поняття "педагог" з'явилося в Афінській державі. Вважається, що першим теоретиком у цьому питанні був Платон. Так, М.С. Каган стверджує, що, з одного боку, культура неможлива без спілкування, а з другого – гуманістичний зміст спілкування, олюдненість стосунків є найбільш повним вираженням культури.

Демократичні зміни в сучасному суспільстві України зумовили відхід від авторитарних стереотипів у сфері освіти, що вимагає від викладача пошуків і розробки засад, форм, методів і прийомів в організації та здійсненні такого педагогічного процесу на всіх рівнях. Педагогічна культура викладача потребує опанування демократичним стилем спілкування зі студентами.

Культура професійно-педагогічної поведінки передбачає, що за всіх обставин комунікації та взаємодії викладач дотримується норм моралі та педагогічної етики, виявляє гідність, доброзичливість, витримку, культуру спілкування, такт.

Гуманна педагогічна позиція, психолого-педагогічна компетентність, авторизація педагогічного досвіду концептуалізує професійну поведінку педагога, надає йому власного педагогічного стилю.

Крім того, що викладач володіє особистісними рисами високої якості, інформаційною та педагогічною культурою, у його діяльності важливе значення мають знання та вміння. Ці структури в науково-психологічному аспекті передбачають дві ланки. До першої відносять таку систему взаємопов'язаних знань та вмінь:

а) спеціальні – знання історії своєї науки та практичне вміння застосовувати їх;

б) педагогічні – знання дидактики, теорії виховання, усвідомлення основних аспектів навчання й виховання у вузі, діагностика професійних даних майбутнього фахівця, прогнозування його фахового зростання;

в) психологічні – знання психологічних основ викладання обраного предмета, психологічного стану студентів і свого власного, закономірності вікових та індивідуальних особливостей сприймання студентами змісту навчання;

г) методичні – знання шляхів, методів, прийомів і засо-

бів донесення наукової інформації до студентів.

Друга ланка структури педагогічної праці викладача ВНЗ передбачає: конструктивну, організаційно-мобілізуючу, комунікативно-розвиваючу, інформаційно-орієнтувальну, дослідницьку та гностичну діяльність, кожна з яких містить цілу низку професійних умінь.

Однак викладач передусім має володіти професійними вміннями, дотримуватися логічної послідовності у висвітленні матеріалу, викладати матеріал ясно, виразно, доступно, роз'яснювати складні положення, виокремлювати головні моменти, уміти викликати та підтримати інтерес аудиторії до предмета.

Запитом вищої школи в сучасному соціально-економічному розвитку суспільства є модель висококваліфікованого, добре підготовленого викладача, який поєднував би у собі глибоку наукову ерудицію з ґрунтовним знанням основ психолого-педагогічної науки та високим рівнем методичних умінь.

Що стосується вимог до особистісних якостей викладача, то для налагодження оптимальних стосунків зі студентами він має володіти такими рисами, як: об'єктивність в оцінці знань, поважне ставлення до студентів і терпіння, доброзичливість, вимогливість, взаєморозуміння, зацікавленість в успіхах студентів.

*Т. М. Щокіна, канд. філол. наук, доц.
Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого*

ТИПОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА ВНЗ

Викладачі ВНЗ належать до основних соціально-професійних груп, перед якими суспільство ставить надзвичайно важливі завдання: збереження та примноження культурних надбань суспільства й цивілізації в цілому; соціалізацію особистості на важливому етапі її формування, пов'язаному з професійною підготовкою. Процес підготовки фахівців з вищою освітою становить високорозвинену багатоаспектну систему, основними функціями якої є: 1) продукування знань; 2) передання

знань; 3) поширення знань; 4) формування в того, хто навчається, уміння й усвідомлення необхідності навчатися упродовж усього життя. Цими функціями визначаються головні складові викладацької діяльності: науково-предметна, психолого-педагогічна, культурно-просвітницька.

Викладач вищої школи має задовольняти таким вимогам, як: 1) висока професійна компетентність – глибокі знання й широка ерудиція в науково-предметній галузі, нестандартне мислення, креативність, володіння інноваційною тактикою і стратегією, методами вирішення творчих завдань; 2) педагогічна компетентність – ґрунтовні знання педагогіки і психології, зокрема андрагогіки, медико-біологічних аспектів інтелектуальної діяльності, володіння сучасними формами, методами, засобами й технологіями навчання; 3) соціально-економічна компетентність – знання глобальних процесів розвитку цивілізації та функціонування сучасного суспільства, а також основ соціології, економіки, менеджменту і права; 4) комунікативна компетентність – культура усної та писемної форм літературної мови, володіння іноземними мовами, сучасними інформаційними технологіями, ефективними методами і прийомами міжособистісного спілкування. До цього слід додати і високий рівень загальної культури – сформований науковий світогляд, стійка система національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей.

До безпосередніх функціональних обов'язків викладача вищої школи належать такі:

- підготовка навчальних курсів, їх методологічне і методичне забезпечення, вибір засобів інформаційної (аудіо, відео, комп'ютерної, телекомунікаційної та ін.) підтримки;

- створення навчальних, тренінгових і контролюючих програм, у тому числі комп'ютерних;

- авторська участь у підготовці навчальної літератури й навчально-методичних посібників;

- читання лекцій, проведення лабораторних, семінарських та інших практичних занять, конференцій, рольових, ситуаційних і ділових ігор тощо;

- організаційно-методичне забезпечення практики студентів і участь у її проведенні;

- пошук і розробка нових педагогічних методів і освітніх технологій підвищеної ефективності;

- консультаційна та інша індивідуальна робота зі студентами;

- планування, організація й виконання наукових досліджень і конкретних практичних розробок;

- підготовка наукових, науково-популярних та інших матеріалів;

- неперервний особистісний і професійний розвиток, підвищення наукової та педагогічної компетентності й кваліфікації;

- володіння різними професійно необхідними практичними навичками.

Слід зазначити, що у формуванні особистості викладача є два головних аспекти – професійний і культурний. Так, ВНЗ покликаний давати не тільки знання, а й формувати особистість педагога, виховувати такого педагога, який, за словами Т. Г. Шевченка, був би апостолом правди і науки та уособленням совісті нації, яка потребує культурного вчителя. Культурний педагог – це не вірець формально-етикетної шляхетності, а інтелігентна людина за своєю найвищою духовною сутністю із творчим і гуманним способом світобачення, світосприймання. Складові педагогічної культури – науковий світогляд, наукова ерудиція, духовне багатство, педагогічна майстерність, педагогічні здібності, природно-педагогічні людські якості, педагогічна техніка (культура зовнішнього вигляду, культура мови, культура спілкування, педагогічна етика, педагогічний такт, прагнення до самовдосконалення). Зрозуміло, що цією педагогічною культурою має володіти і викладач ВНЗ.

Отже, для успішного виконання своїх функцій викладач має бути організатором, оратором, аналітиком, психологом, висококомпетентним фахівцем у своїй галузі, ерудитом в інших галузях знань. Також викладач повинен мати талант, природні здібності. Від нього вимагаються великі розумові, фізичні, часові й емоційно-вольові затрати. Викладач ВНЗ має бути творчою особистістю, оскільки підготувати майбутнього творчого фахівця може лише творча особистість.